

A bírónak a tárgylóteremben van a helye?

avagy a bírói véleménynyilvánítás az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában

Az elmúlt időszakban több fórumon felmerült a kérdés, van-e a bírónak véleménynyilvánítási joga, és az meddig terjed. Ez a kérdés nem csak Magyarországon, hanem Európa több országában is éles vitákat váltott ki, több államban próbálták azt korlátozni.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) az Európai Emberi Jogi Egyezmény (Egyezmény) alapján több ítéletében foglalkozott a kérdéssel. Ez azért bír különösen nagy jelentőséggel, mert ebben a kérdésben ez a testület a legfelsőbb bírói fórum Magyarországra nézve is. A magyar országgyűlés az Európai Emberi Jogi Egyezményt a magyar jogrendbe az 1993. évi XXXI. törvénnyel ültette át.

Az EJEB gyakorlatával tágította a bírói véleménynyilvánítás határait és pontosította a korlátozás feltételeit. A strasbourgi bíróság egyre inkább elismeri, hogy a bírák szólásszabadsága alapvető szerepet játszik a demokratikus jogállamban, különösen, ha az igazságszolgáltatás függetlenségéről, átláthatóságáról vagy reformjáról van szó.

A joggyakorlat legfontosabb tendenciáit és sarokpontjait 5 pontban foglaljuk össze.

1. A véleménynyilvánítás szabadsága minden állampolgárt megillet.

Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 10. cikk 1. pontja értelmében mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson.¹

A bírót, mint bármely más állampolgárt megilleti a véleménynyilvánítás, a lelkiismeret, a gyülekezés és egyesülés szabadsága, de e jogokkal csak úgy élhet, hogy azzal megőrizze a bírói hivatás méltóságát, a bíróságok pártatlanságát és függetlenségét. (A bírói magatartás bangalorei alapelvei 4.6)²

A Baka vs Magyarország (20261/12 2016. június 23.) ügyben³ a bíróság a szólásszabadság sérelmét megállapította, kiemelve, hogy: „egy bíró is részt vehet a jogállamiságról és igazságszolgáltatásról szóló nyilvános vitában” – nemcsak mint bíró, hanem mint állampolgár is.

2. Bírói elkötelezettség a jogállamiság és a demokrácia irányában

Az EJEB a bírói megszólalások értékelése kapcsán az igazságszolgáltatás függetlenségéből indul ki, és hangsúlyozza, hogy a bírónak a jogállamiság és a demokrácia irányában kell elkötelezettnek lennie, és nem az államhatalom birtokosai

¹ chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgltclfindmkaj/https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun

² chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgltclfindmkaj/https://birosag.hu/sites/default/files/a_biroi_magatartas_bangalorei_alapelvei_tel_jes_1_0.pdf

³ [file:///C:/Users/Tulajdonos/Downloads/CASE%20OF%20BAKA%20v.%20HUNGARY%20-%20\[Hungarian%20Translation\]%20by%20the%20Hungarian%20Ministry%20of%20Justice.pdf](file:///C:/Users/Tulajdonos/Downloads/CASE%20OF%20BAKA%20v.%20HUNGARY%20-%20[Hungarian%20Translation]%20by%20the%20Hungarian%20Ministry%20of%20Justice.pdf)

felé. [Bilgen vs Törökország 1571/07, 2021. március 9. 79. pont⁴; Grzeda vs Lengyelország 43572/18, 2022. március 15. 264. pont⁵]

A bíróság szerint a jogállamiság megőrzésének feltétele, hogy az igazságszolgáltatás képviselői ne a politikai vezetés, hanem az intézményi függetlenség és az alkotmányos rend iránt legyenek elkötelezettek. [Kövesi vs Románia 3594/19, 2020. augusztus 5.⁶]

Sőt, a Baka vs Magyarország ügyben azt is kimondta a bíróság, hogy a bírók számára a függetlenség és a jogállamiság iránti „lojalitás” az elsődleges.

3. Lehetővé kell tenni, hogy a bírók szakpolitikai kérdésekben véleményt nyilvánítsanak

Bizonyos témákban a bírók számára lehetővé kell tenni, hogy véleményt nyilváníthassanak, és ezzel hozzájárulhassanak a jogállamiságot és az emberi jogok érvényesülését érintő kérdésekről folytatott közéleti párbeszédhez. E témák közé tartozik – de nem kizárólag – a jogalkotásról szóló viták, a bírói öngazgatást érintő szakpolitikák, a demokratikus társadalom alapvető kérdéseit feszegető témák. (EBESZ – A bírói függetlenségről és elszámoltathatóságról szóló ajánlások, azaz Varsói ajánlások 2023, 28. pont⁷; Baka vs Magyarország 165. pont; Kudeshkina vs Oroszország 29492/05 2009. február 26. 86. pont⁸)

Ha a bíró véleménye közérdekű vitához kapcsolódik (pl. igazságszolgáltatás függetlensége, jogállamiság), akkor magasabb szintű védelem illeti meg. A bíróság akkor tekint egy véleményt közérdekűnek, ha az igazságszolgáltatás függetlenségét, a jogállamiság védelmét, a rendszer működésének átláthatóságát, vagy a politikától való függetlenséget érinti – különösen akkor, ha a nyilvánosság tájékoztatását szolgálja.

A bíróság esetjogában közérdekű megszólalások: igazságszolgáltatási reformok (Baka vs Magyarország), politikai befolyás a bíróságokon (Kudeshkina vs Oroszország), korrupcióellenes küzdelem és ügyészségi függetlenség (Kövesi vs Románia), igazságszolgáltatás működésének átláthatósága (Poyraz vs Törökország 15966/06⁹).

4. Megszólalni nem csak jog, hanem kötelesség

A bíróság következetes gyakorlatából mára egyértelműen megállapítható, hogy a bírók nem hallgathatnak, ha az igazságszolgáltatás függetlenségét vagy a jogállami működést fenyegeti veszély, bizonyos körülmények között a bírói véleménynyilvánítás nemcsak lehetőség, hanem erkölcsi és közszolgálati kötelesség is. Ezen esetekben a megszólalás a közérdek védelmét is szolgálhatja, így ilyen esetekben „a bíróknak joguk és felelősségük is felszólalni”. (Baka vs Magyarország, 168. pont)

⁴ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-208367%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-208367%22]})

⁵ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-216400%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-216400%22]})

⁶ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-202415%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-202415%22]})

⁷ chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.osce.org/files/f/documents/5/7/591336.pdf

⁸ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-91501%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-91501%22]})

⁹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-102123%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-102123%22]})

A bírói megszólalás közérdekű kérdések esetén nemcsak megengedett, hanem adott esetben elvárt. A bírák ugyanis nemcsak a jog alkalmazói, hanem a jogállamiság őrzői is: a bírói szólásszabadság a jogállami rend fenntartásának egyik garanciája. Ha ezt nem csupán jogként, hanem közszolgálati kötelességként is értelmezzük, az nem gyengíti, hanem erősíti az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat. A bátor, szakmai alapokon álló bírói megszólalás éppen ezért a demokratikus társadalmak egyik alappillére.

A bíróság esetjoga e körben: Kövesi vs Románia 205 pont; Zurek vs Lengyelország 39650/19, 2022. június 16. 224. pont¹⁰; Tuleya vs Lengyelország 21181/19 és 51751/20 2023. július 6.¹¹

5. A bírói véleménynyilvánítási jog korlátozása

A véleménynyilvánítás joga nem korlátlan, annak a bírói hivatás becsülete és méltósága, valamint az igazságszolgáltatás pártatlanságának és függetlenségének védelme szabhat határt. Azonban a korlátozást alkalmazó hatóságnak kell igazolnia, hogy a korlátozás törvény által előírt legitim célt szolgál, továbbá szükséges és arányos. A szükségességet szigorúan kell értelmezni, azt csak „sürgető társadalmi szükséglet” alapozhatja meg. [Wille vs Lichtenstein 28396/95 1999. október 28. 50. pont¹²]

Fontos szempont a véleménynyilvánítás miatti szankció elutasítása: ha a bíró véleménye miatt szenved hátrányt (pl. elmozdítás, lefokozás), az általában az Egyezmény 10. cikkének sérelmét jelenti. A sérelmet szenvedetten kívül a szankcióknak szélesebb körben is lehet negatív hatása, ez a „chilling effect” (dermesztő hatás), melynek célja, hogy másokat is eltántorítson attól, hogy a jövőben részt vegyenek a bírói kart is érintő jogalkotási reformokkal, valamint általánosságban a bírói függetlenséggel összefüggő kérdésekkel kapcsolatos nyilvános vitában. (Baka vs Magyarország 173. pont, Tuleya vs Lengyelország 571. pont)

Az EJEB gyakorlatának elemzése alapján összefoglalóan kijelenthetjük a következőket: ad 1. attól, hogy valaki bíró, még állampolgár marad, és megilletik az alapvető jogok; ad 2. az igazságszolgáltatás szereplői semmilyen formában nem függhetnek a hatalom mindenkori birtokosától, mert magasztosabb eszmék irányába elkötelezettek; ad 3. jól körülírt társadalmi témákban kifejezetten lehetővé kell tenni, hogy a bírók kifejtsék az álláspontjukat, sőt; ad 4. az igazságszolgáltatás függetlensége és a jogállam védelme érdekében a felszólalás morális kötelesség.

Túlhaladott az a gondolat, hogy a bíró helye kizárólag a tárgyalóteremben van. A XXI. század bírója a jogállamiság védelmezője is, e feladata ellátása érdekében garanciák veszik körül, és hátrány nem érheti.

dr. Vass Gabriella
dr. Fellai-Markovics Róbert

¹⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-217705%22%5D%7D>

¹¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-225672%22%5D%7D>

¹² <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-58338%22%5D%7D>